JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER
27 päivänä huhtikuuta 2004 [1]

I Taustaa

1. Esitän toista kertaa ratkaisuehdotukseni tässä oikeudenkäynnissä, [2] joka pantiin vireille vuonna 2001 Arbeitsgericht Lörrachin (Saksa), joka on sosiaalialan asioita ensimmäisenä oikeusasteena ratkaiseva tuomioistuin, esitettyä kolme ennakkoratkaisukysymystä. [3]

2. Yhteisöjen tuomioistuin päätti alun perin osoittaa nämä sisällöltään tekniset asiat [4] käsiteltäviksi viiden tuomarin kokoonpanossa [5] ja ratkaista ne ilman suullista käsittelyä. Vaikka vastaus kahteen ensimmäiseen kysymykseen on ennakoitavissa, kolmanteen liittyy kuitenkin huomattavia hankaluuksia.

Viimeisellä kysymyksellä tiedustellaan, onko tilanteessa, jossa jäsenvaltio on pannut tietyistä työajan järjestämistä koskevista seikoista annetun direktiivin 93/104/EY [6] virheellisesti täytäntöön kansallisessa oikeusjärjestyksessään, sen 6 artiklan 2 kohta, jossa velvoitetaan kansalliset viranomaiset takaamaan, että keskimääräinen viikoittainen työaika on ylityö mukaan lukien enintään 48 tuntia, riittävän täsmällinen ja ehdoton, jotta yksityiset voivat vedota siihen kansallisissa tuomioistuimissa.

3. Suullisen käsittelyn uudelleen aloittamisesta 13.1.2004 annetussa yhteisöjen tuomioistuimen täysistunnon määräyksessä [7] todetaan jaoston katsoneen, että siinä tapauksessa, että kyseinen säännös täyttäisi välittömän oikeusvaikutuksen syntymiselle asetetut edellytykset, yksityisten välisessä riidassa olisi määrättävä niistä seurauksista, joita aiheutuu siitä, että direktiivin täytäntöönpaneva kansallinen oikeussääntö on ristiriidassa riittävän täsmällisen ja ehdottoman yhteisön oikeussäännön kanssa. Tästä

1 — Alkuperäinen kieli: espanja.

2 — Ensimmäinen ratkaisuehdotus julkaistiin 6.5.2003, jolloin oikeudenkäynnin suullinen vaihe oli päättynyt.

3 — Kyseessä ovat seitsemän 26.9.2001 tehtyä välipäätöstä, jotka liittyvät yhtä moneen kyseisessä tuomioistuimessa vireillä olevaan riita-asiaan. Nämä seitsemän asiaa yhdistettiin kirjallisen käsittelyn aikana yhteisöjen tuomioistuimen presidentin 7.11.2001 antamalla määräyksellä.

4 — Kirjallisessa käsittelyssä huomautuksiaan esittivät ainoastaan pääasioiden kantajat ja komissio.

5 — Kuudennessa jaostossa.

6 — Tietyistä työajan järjestämistä koskevista seikoista 23 päivänä marraskuuta 1993 annettu neuvoston direktiivi 93/104/EY (EYVL L 307, s. 18).

7 — Kyseisen määräyksen 6 kohta.

syystä kuudes jaosto päätti yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 44 artiklan 4 kohdan mukaisesti siirtää asiat täysistunnon ratkaistaviksi.

4. Asian käsittelyn edistämiseksi järjestettiin suullinen käsittely, johon kutsuttiin pääasian asianosaisten lisäksi jäsenvaltiot, neuvosto ja komissio.

Käsittelen tässä ratkaisuehdotuksessa vain tätä kysymystä ja viittaan muilta osin edellisessä ratkaisuehdotuksessani esittämiini seikkoihin.

5. Suullisessa käsittelyssä, joka pidettiin 9.3.2004, olivat läsnä pääasian kantajien edustajat sekä Saksan, Ranskan, Italian ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitusten ja komission asiamiehet.

II Asiaa koskeva lainsäädäntö ja tosiseikasto

6. Työ- ja lepoajoista säädetään Saksassa 6.6.1994 annetulla työaikalailla (Arbeitszeitgesetz), jolla direktiivi 93/104/EY on pantu täytäntöön kansallisessa oikeusjärjestyksessä.

7. Lain 2 §:n 1 momentin mukaan työajalla tarkoitetaan työpäivän alkamisen ja päättymisen välistä aikaa, johon ei lueta taukoja; 3 §:n mukaan päivittäinen työaika ei saa ylittää 8:aa tuntia, mutta sitä voidaan pidentää enintään 10 tuntiin, mikäli työajan keskimääräinen kesto kuuden kuukauden tai 24 viikon aikana ei ylitä 8:aa tuntia työpäivässä.

8. Lain 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa sallitaan työehtosopimuksella tai yrityskohtaisella sopimuksella sovittavan 3 §:stä poiketen seuraavaa:

"a) päivittäistä työaikaa pidennetään ilman korvaustakin yli 10 tunnin pituiseksi, kun työaikaan sisältyy säännöllisesti huomattavia varallaolojaksoja;

— —."

9. Saksan Punaisen Ristin toimihenkilöiden, työntekijöiden ja oppisopimusharjoittelijoiden työehtoja koskevan työehtosopimuksen (Tarifvertrag über Arbeitsbedingungen für Angestellte, Arbeiter und Auszubildende des

Deutschen Roten Kreuzes, jäljempänä Punaisen Ristin työehtosopimus) 14 §:n 1 momentti perustuu kyseisen Saksan lain 7 §:n 1 momentin 1 kohdan a alakohtaan, ja sen mukaan viikoittainen työaika ilman taukoja ei saa ylittää 39:ää tuntia (1.4.1990 alkaen 38:aa ja puolta tuntia). Keskiarvo lasketaan yleensä 26 viikon jaksolta.

Kyseisen sopimusmääräyksen 2 momentin mukaan säännöllistä päivittäistä työaikaa voidaan kuitenkin pidentää seuraavasti:

a) keskimäärin kymmeneen tuntiin päivässä tai 49 tuntiin viikossa, jos siihen sisältyy säännöllisesti pakollista varallaoloa keskimäärin vähintään 2 tuntia päivässä;

b) keskimäärin 11 tuntiin päivässä tai 54 tuntiin viikossa, jos varallaoloa on kolme tuntia; ja

c) keskimäärin 12 tuntiin päivässä tai 60 tuntiin viikossa, jos työntekijä pysyy pelastuskeskuksessa mutta työskentelee ainoastaan pyydettäessä.

10. Kaikki pääasian kantajat ovat ensihoitajia, joilla on pätevyys antaa ensihoitoa ja saattaa sairaita kuljetuksen yhteydessä ja jotka ovat Saksan Punaisen Ristin nykyisiä tai entisiä työntekijöitä. He vaativat kahdessa tapauksessa ylityökorvauksia ja muissa tapauksissa oikeutta olla työskentelemättä viikossa enempää kuin 48 tuntia. Vastaaja harjoittaa muun toiminnan ohessa maitse annettavaa ensiaputoimintaa, ja sillä on useita ympärivuorokautisesti toimivia pelastusyksiköitä, joissa toimintaa hoidetaan ambulansseilla.

11. Työsuhteisiin sovelletaan Punaisen Ristin työehtosopimusta. Kaikki asianosaiset ovat yhtä mieltä siitä, että työehtosopimuksen 14 §:n 2 momentin b kohdassa tarkoitetut työajan pidentämiselle vähintään kolmella päivittäisellä pakollisella varallaolotunnilla (Arbeitsbereitschaft) asetetut aineelliset edellytykset täyttyvät.

12. Tosiseikkojen tapahtuma-aikana voimassa olleen edellä mainitun lain 7 §:n 1 momentin 1 kohdan a alakohdan sanamuodon mukaan direktiivin 93/104 6 artiklan 2 kohdassa vahvistettua viikoittaisen työajan enimmäiskestoa voitiin työehtosopimuksella pidentää pysyvästi siten, että päivittäistä työaikaa pidennettiin yli 10 tunnin pituiseksi

ilman oikeutta korvaukseen, kun työaikaan sisältyi säännöllisesti huomattavia varallaolojaksoja. [8]

III Kysymyksen tutkiminen

13. Ensimmäisessä ratkaisuehdotuksessani totesin muutamiin oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden lähteisiin nojautuen, että kyseessä oli yksityisten välinen riita-asia, mistä syystä työntekijät eivät kyenneet vetoamaan direktiivejä, joita jäsenvaltiot eivät ole panneet asianmukaisesti täytäntöön, koskevan yhteisöjen tuomioistuimen tunnetun oikeuskäytännön nojalla direktiivin 93/104 6 artiklan 2 kohtaan.

14. Korostin myös, että tällaisissa tapauksissa tuomioistuimella on kansallista oikeutta tulkitessaan velvollisuus tehdä direktiivin sanamuodon ja tavoitteen valossa kaikkensa, jotta sillä tavoiteltu tulos saavutettaisiin, ja noudattaa tällä tavoin EY 249 artiklan kolmatta kohtaa.

15. Lopuksi muistutin siitä, että kun "yhdenmukainen tulkinta" on mahdotonta, yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä edellytetään kansallisen tuomioistuimen varmistavan yhteisön oikeussääntöjen täysi vaikutus niin, että se tarvittaessa jättää omasta aloitteestaan soveltamatta kaikkia yhteisön oikeuden kanssa ristiriidassa olevia kansallisia sääntöjä, eikä sen tarvitse pyytää tai odottaa näiden sääntöjen poistamista lainsäädäntöteitse tai jollakin muulla perustuslain mukaisella tavalla.

16. Ymmärrän täysin niitä, joiden mielestä tämän seurauksen estää se, että direktiiveille ei ole annettu välitöntä horisontaalista oikeusvaikutusta, mutta tämän oikeuskäytännön suuntauksen, joka on joidenkin julkisasiamiesten näkemyksen ja runsaan oikeuskirjallisuuden vastainen, yhteensovittaminen "yhdenmukaisen tulkinnan" vaatimuksen kanssa on yksi yhteisön oikeuden monimutkaisimmista ongelmista, johon on vaikea antaa yleisluonteista ratkaisua. Maksaa kuitenkin vaivan syventää tilanteen tarkastelua, jotta voitaisiin ainakin etsiä nyt käsiteltävien asioiden erityispiirteiden kannalta asianmukaista ratkaisua, jossa otettaisiin huomioon yhteisön oikeuden ensisijaisuutta koskeva periaate, lojaalin yhteistyön velvoite, joka sitoo jäsenvaltioita EY 10 artiklan nojalla, sekä direktiivin normatiivinen luonne ja vaikutukset, joita sillä on perustamissopimuksella käyttöön otetussa oikeudellisessa järjestelmässä.

8 — Saksan hallitus ilmoitti vastauksena yhteisöjen tuomioistuimen esittämään kysymykseen, että siitä lähtien, kun työaikalain muutos tuli voimaan 1.1.2004, työntekijälle on täytynyt korvata työpäivän pidennys siltä osin kuin se ylittää 10 tuntia. Muutos tehtiin sen jälkeen, kun yhteisöjen tuomioistuin antoi 9.9.2003 tuomion asiassa C-151/02, Jaeger (Kok. 2003, s. I-8389), jonka 71 kohdassa todetaan, että lääkärin fyysistä paikallaoloa sairaalassa edellyttävää päivystystä on pidettävä kokonaisuudessaan direktiivissä 93/104 tarkoitettuna työaikana, minkä vuoksi direktiivi on esteenä jäsenvaltion lainsäädännölle, jonka mukaan tällaiseen päivystysjaksoon sisältyviä jaksoja, joiden aikana työntekijä ei tee työtä, pidetään lepoaikana.

Lisättäköön, että yksikään oikeudenkäynnin aikana esitetyistä perusteluista ei ole ollut mielestäni täysin vakuuttava.

17. Yhteisöjen tuomioistuin haluaa, että "yhdenmukaista tulkintaa" koskevan näkemyksen sovellettavuus selvennetään nyt käsiteltäviin asioihin liittyvien olosuhteiden osalta: 1) että Saksan työaikalain 7 §:n 1 momentin 1 kohdan a alakohta on poikkeus samaan lakiin sisältyvistä yleisemmistä säännöksistä, jotka ovat täysin yhteisön oikeussääntöjen sanamuodon ja tarkoituksen mukaisia; 2) että direktiivillä 93/104 pyritään suojelemaan työntekijöitä työsuhteen heikompana osapuolena; ja 3) että suurin osa kantajista vaatii kanteessaan sitä, että heille annetaan oikeus olla työskentelemättä pidempään kuin 48 tuntia viikossa, jolloin tällä vaatimuksella ei ole taloudellista sisältöä ja se on vaikea esittää määrällisesti, mistä syystä todennäköisyys saada korvausta viranomaisilta yhteisön oikeuden rikkomisesta vaikuttaa hyvin pieneltä.

18. Nyt käsiteltävät asiat poikkeavat erityispiirteiltään muista tapauksista, joita yhteisöjen tuomioistuin on aikaisemmin tutkinut ja joissa jäsenvaltion lainsäädäntöä ei ollut mukautettu direktiiviin määräajassa tai täytäntöönpanoa ei ollut saatettu päätökseen riittävällä tavalla. Tässä tapauksessa Saksa on sitä vastoin muuttanut lakia pannakseen direktiivin 93/104 sanamuodon ja tarkoituksen täytäntöön kansallisessa oikeusjärjestyksessään. Oletan, että sillä oli aikomus tehdä se asianmukaisesti, sillä ei ole viitteitä siitä, että se olisi harkitusti halunnut kiertää EY 10 artiklassa määrättyä lojaalisuusvelvollisuuttaan. Se, että se muutti alle neljässä kuukaudessa lainsäädäntöään mukauttaakseen sen tulkintaan, jonka yhteisöjen tuomioistuin oli esittänyt asiassa Jaeger antamassaan tuomiossa,[9] on osoitus sen hyvistä aikeista. Lisäksi oikeuskäytännön mukaan kunkin kansallisen tuomioistuimen on lähdettävä siitä, että valtion tarkoituksena on ollut noudattaa täysimääräisesti sille kyseisestä direktiivistä johtuvia velvoitteita.[10]

19. Tästä syystä on katsottava, että Saksan työaikalaissa pyritään panemaan täytäntöön kaikki direktiivin 93/104 säännökset. Siinä on kuitenkin tehty yksi virhe: ylitetty rajat, jotka on asetettu periaatteiden (1–16 artikla) ja poikkeusten (17 ja 18 artikla) asianmukaisella koordinoimisella, jonka avulla direktiivin mukainen järjestely on rakennettu. Kyseessä on tietenkin kyseisen lain 7 §:n 1 momentin 1 kohdan a alakohta, joka on tarkoitettu poikkeukseksi, sillä muihin säännöksiin sisältyy työ- ja lepoaikoja koskevia määritelmiä, jotka ovat täysin yhteisön lainsäädännön mukaisia.

20. Kyseinen Saksan lain säännös, johon Punaisen Ristin työehtosopimuksen 14 §

9 — Em. asiassa Jaeger annettu tuomio.

10 — Asia C-334/92, Wagner Miret, tuomio 16.12.1993 (Kok. 1993, s. I-6911, Kok. Ep. XIV, s. I-525, 20 kohta).

perustuu, kun siinä pidennetään viikoittaista työaikaa, on tarkoitettu poikkeukseksi 3 §:stä, jonka mukaan 8 tunnin päivittäistä työaikaa ei voida ylittää.

21. Kun viimeksi mainittua säännöstä tulkitaan yhdessä kyseisen lain 9 §:n kanssa, jonka mukaan sunnuntai on lepopäivä, saadaan 48 tunnin työviikko, joka vastaa direktiivin 93/104 6 artiklan 2 kohdan säännöstä. Jo näiden kahden kansallisen oikeuden säännöksen soveltamisen perusteella voitaisiin hyväksyä useimpien pääasioiden kantajien vaatimus, sillä kuten edellä on todettu, seitsemästä kantajasta kaksi vaatii ylityökorvauksia, mutta muut viisi vaativat, että heille myönnetään oikeus olla työskentelemättä enempää kuin 48 tuntia viikossa.

Mikäli Saksan tuomioistuin menettelisi tällä tavoin, merkitsisikö se sitä, että se vakiintuneen oikeuskäytännön vastaisesti hyväksyisi sen, että direktiivin säännöksellä on välitön oikeusvaikutus, vaikka direktiivillä ei tunnetusti sellaisenaan voida luoda velvoitteita yksityiselle oikeussubjektille? [11]

22. Tähän ennakkoratkaisumenettelyyn osallistuneet jäsenvaltiot ovat osoittaneet avoimesti tyrmistyksensä sitä mahdollisuutta kohtaan, että oikeuskäytännössä hyväksyttäisiin se, että direktiivillä, jota ei ole pantu täytäntöön kansallisessa oikeusjärjestyksessä määräajassa tai joka on pantu täytäntöön virheellisesti, olisi välitön oikeusvaikutus. Itse en ajattele näin, koska en usko, että tämä kysymys tulee esiin direktiivin 93/104 6 artiklan 2 kohdan yhteydessä, vaikka riittävää täsmällisyyttä ja ehdottomuutta koskevat vaatimukset täyttyvät. [12] En ole samaa mieltä myöskään niiden kanssa, jotka ovat esittäneet, että mikäli kyseisen yhteisön säännöksen vastaista Saksan säännöstä ei sovellettaisi pääasian riitaan, tämä merkitsisi sitä, että sille annettaisiin välitön oikeusvaikutus niistä lukuisista yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisuista huolimatta, joissa katsotaan, että sillä ei ole tällaista vaikutusta yksityishenkilöiden välisissä riitaasioissa.

Olen sen sijaan Italian hallituksen kanssa samaa mieltä siitä, että kun otetaan huomioon perustamissopimuksella direktiivien välityksellä tavoitellut päämäärät, on vähemmän häiriöitä aiheuttavaa ja samalla toimivampaa pitää voimassa yhteisöjen tuomioistuimen omaksuma ratkaisu, jossa asetetaan etusijalle se, että kansallista säännöstä tulkitaan mahdollisimman pitkälle yhteisön oikeuden mukaisesti.

11 — Asia 152/84, Marshall, tuomio 26.2.1986 (Kok. 1986, s. 723, Kok. Ep. VIII, s. 457, 48 kohta) ja asia C-106/89, Marleasing, tuomio 13.11.1990 (Kok. 1990, s. I-4135, Kok. Ep. X, s. 599, 6 kohta).

12 — Asia 8/81, Becker, tuomio 19.1.1982 (Kok. 1982, s. 53, Kok. Ep. VI, s. 295, 25 kohta); asia 103/88, Fratelli Costanzo, tuomio 22.6.1989 (Kok. 1989, s. 1839, Kok. Ep. X, s. 95, 29 kohta); yhdistetyt asiat C-246/94–C-249/94, Cooperativa Agricola Zootecnica S. Antonio ym., tuomio 17.9.1996 (Kok. 1996, s. I-4373, 17 kohta); asia C-319/97, Kortas, tuomio 1.6.1999 (Kok. 1999, s. I-3143, 21 kohta) ja asia C-157/02, Rieser Internationale Transporte, tuomio 5.2.2004 (Kok. 2004, s. I-1477, 22 kohta).

23. Ei voida unohtaa sitä, että jäsenvaltioiden direktiivistä johtuva velvoite saavuttaa siinä säädetty tulos sekä niiden velvollisuus EY 10 artiklan nojalla toteuttaa kaikki yleis- ja erityistoimenpiteet, jotka ovat aiheellisia tämän velvoitteen täyttämisen varmistamiseksi, kohdistuu kaikkiin jäsenvaltioiden julkisen vallan käyttäjiin eli myös tuomioistuimiin. [13]

24. Tarkoituksenaan korjata sitä, että direktiivin yksittäiselle säännökselle ei ole annettu välitöntä oikeusvaikutusta yksityisten välisissä riita-asioissa, yhteisöjen tuomioistuin on kehittänyt oikeudellisen käsitteen nimeltä "yhdenmukainen tulkinta", jonka nojalla kansallisen tuomioistuimen on kansallista lainsäädäntöä soveltaessaan, riippumatta siitä, onko kyse direktiiviä edeltävistä tai sen jälkeen annetuista säännöksistä, tulkittava kansallista lainsäädäntöä mahdollisimman pitkälle direktiivin tarkoituksen mukaisesti, jotta EY 249 artiklan kolmatta kohtaa näin noudatettaisiin. [14] Tämä periaate velvoittaa kansallista tuomioistuinta varsinkin silloin, kun jäsenvaltio on katsonut — kuten käsiteltävinä olevissa tapauksissa — että sen antamat säännökset vastaavat kyseisessä direktiivissä asetettuja vaatimuksia. [15]

25. Varsin monissa yksityishenkilöiden välisissä riita-asioissa, joissa yhteisöjen tuomioistuin on suositellut tällaista tulkintaa, se ei ole tyytynyt pelkästään toteamaan näin vaan on mennyt pidemmälle ja ilmoittanut kansalliselle tuomioistuimelle, joka on esittänyt sille tätä koskevan kysymyksen, konkreettisen tavoitteen, johon kussakin tapauksessa pitäisi päästä. Mainittakoon tästä asian selkeyttämiseksi muutamia esimerkkejä. [16]

13 — Asia 14/83, Von Colson ja Kamann, tuomio 10.4.1984 (Kok. 1984, s. 1891, Kok. Ep. VII, s. 557, 26 kohta) ja asia 222/84, Johnston, tuomio 15.5.1986 (Kok. 1986, s. 1651, Kok. Ep. VIII, s. 621, 53 kohta).

14 — Em. asiassa Marleasing annetun tuomion 8 kohta ja asiassa Wagner Miret annetun tuomion 20 kohta; asia C-91/92, Faccini Dori, tuomio 14.7.1994 (Kok. 1994, s. I-3325, Kok. Ep. XVI, s. I-1, 26 kohta) ja asia C-456/98, Centrosteel, tuomio 13.7.2000 (Kok. 2000, s. I-6007, 16 kohta).

15 — Em. asiassa Wagner Miret annetun tuomion 21 kohta. Ks. Bernardeau, L.: "Clauses abusives: illicéité des clauses attributives de compétence et l'autonomie de leur contrôle judiciaire", julkaisussa *Revue européenne de droit de la consommation*, 2000, s. 261–281, erityisesti s. 270: "L'obligation d'interprétation conforme qui découle du principe de la primauté du droit communautaire s'applique a fortiori lorsque la directive a été transposée."

16 — Saksan oikeuskirjallisuudessa hyväksytään jossain määrin kansallisen tuomioistuimen toimivalta korjata yhdenmukaisella tulkinnalla kansallisen oikeuden puutteita ja jopa tilanteita, joissa se on ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa, jotta yhteisön direktiivin tavoitteet kyettäisiin saavuttamaan. Ks. Götz, V., "Europäische Gesetzgebung durch Richtlinien — Zusammenwirken von Gemeinschaft und Staat" julkaisussa *Neue Juristische Wochenschrift*, 1992, s. 1854: "Über die Auslegung von Begriffen und Normen, die eine offensichtliche Kongruenz zwischen Richtlinie und staatlichem Umsetzungsrecht aufweisen, hinaus, kann richtlinienkonforme Auslegung in begrenztem Umfange die weitergehende Funktion erfüllen, Unzulänglichkeiten der staatlichen Gesetzgebung zu überbrücken oder der Richtlinie zu einem Anwendungsvorrang gegenüber solchen Bestimmungen des nationalen Rechts zu verhelfen, die nicht direkt umsetzungsbedingt sind, deren Anwendung aber im Bereich der Richtlinie mit dieser nicht zu vereinbaren wäre". Tämän näkemyksen mukaan yhteisön oikeuden ensisijaisuus ulottuu sen tulkintaan, mikä merkitsee sitä, että yhteisöjen tuomioistuimen antama tulkinta on ensisijainen kaikkiin muihin tulkintoihin nähden, joita yhteisön direktiivin täytäntöönpanemiseksi tarkoitetuille kansallisille oikeussäännöille voitaisiin antaa, mikä johtaisi siihen tilanteeseen, että kansallisen tuomioistuimen pitäisi tulkita kansallista oikeutta contra legem varmistaakseen yhteisön oikeussäännön soveltamisen. Mainittakoon esimerkkinä Dendrinos, A., Rechtsprobleme der Direktwirkung von EWG-Richtlinien, s. 290–292, erityisesti s. 290: "In diesem Punkt muss hervorgehoben werden, dass die Richtlinienbestimmungen Vorrang in der Auslegung haben. Dies bedeutet, dass den durch den EuGH ausgelegten Richtlinienvorschriften des Gemeinschaftsrechts für den Ausgangsfall Vorrang gegenüber der gegenteiligen einheimischen Interpretation einer mehrdeutigen zur Ausführung der Richtlinien ergangenen nationalen Norm gebührt. Hier spricht man von der unmittelbar wirkenden Auslegung. Aufgrund dieser Erkenntnis kommt man der Anerkennung der horizontalen unmittelbaren Wirkung ein Stück näher, da der nationale Richter wegen der vorrangigen Auslegung des EuGH gegebenenfalls nationales Recht contra legem auslegen muss, welches zur Umsetzung der Richtlinie ergangen ist und zugleich private Rechtsverhältnisse regelt", ja Brechmann, W., "Die Richtlinienkonforme Auslegung", s. 160–166, erityisesti s. 163, jossa viitataan tähän useiden kirjoittajien esittämään näkemykseen: "Die These von Dendrinos, dass eine richtlinienkonforme Auslegung auch eine Auslegung contra legem erlaube, ist jedoch keineswegs eine vereinzelte Sondermeinung, sondern sie wird von anderen Autoren der völkerrechtlichen Theorie vertreten".

26. Tulkitessaan direktiiviä 68/151/ETY,[17] jota ei ole pantu täytäntöön Espanjan oikeudessa ja jolla pyritään rajoittamaan niitä tapauksia, joissa osakeyhtiöt ovat pätemättömiä, jotta voitaisiin taata oikeusvarmuus yhtiön ja ulkopuolisten välisissä suhteissa sekä yhtiöiden jäsenten välisissä suhteissa, yhteisöjen tuomioistuin totesi kansalliselle tuomioistuimelle, että sen oli tulkittava kansallista oikeuttaan ottaen huomioon kyseisen direktiivin sanamuoto ja tarkoitus, *jotta estettäisiin osakeyhtiön julistaminen pätemättömäksi muilla kuin direktiivin 11 artiklassa luetelluilla perusteilla.*[18]

Marleasing SA oli vaatinut yhtiösopimuksen julistamista pätemättömäksi sillä perusteella, että yhtiön perustamiselle ei ollut oikeudellista perustaa, että perustaminen oli ainoastaan valeoikeustoimi ja että se oli tehty tarkoituksella vahingoittaa velkojien oikeuksia. Vastaaja vastusti vaatimusta vedoten siihen, että kyseisen direktiivin 11 artiklassa luetellaan tyhjentävästi pätemättömyysperusteet, joihin ei kuulu oikeudellisen perustan puuttuminen. Yhteisöjen tuomioistuimen ehdotuksen noudattamiseksi Espanjan siviililain 1261 § ja 1275 § piti jättää soveltamatta, sillä niiden mukaan sopimuksilla, joilla ei ole oikeudellista perustaa tai joiden oikeudellinen perusta on virheellinen, ei ole lainkaan oikeusvaikutuksia. Juuri näin menetteli Juzgado de Primera Instancia nro 1 de Oviedo 23.2.1991 antamassaan tuomiossa, jossa se hylkäsi vaatimuksen, koska se perustui oikeudellisen perustan puuttumiseen, eikä tätä pätemättömyysperustetta ole mainittu direktiivissä 68/151.[19] Tuomiossa, jota on yksimielisesti ylistetty sen yhteisön oikeuden mukaisen hengen vuoksi, ei kyseenalaistettu sitä, että "yhdenmukaista tulkintaa" koskevan näkemyksen soveltaminen saattaisi aiheuttaa samankaltaisia vaikutuksia direktiivien välittömän horisontaalisen vaikutuksen tunnustamisen kannalta.

27. Asiassa Wagner Miret annetussa tuomiossa[20] pääteltiin ennakkoratkaisupyynnön perusteella, että Espanjan oikeussääntöjä ei kyetty tulkitsemaan direktiivin 80/987/ETY[21] mukaisella tavalla ja että niillä *ei siten voitu taata johtavalle henkilöstölle yhteisön oikeussäännössä säädettyä suojaa*, joten siinä todettiin, että asianomainen jäsenvaltio oli velvollinen korvaamaan vahingon, joka oli aiheutunut kyseisille henkilöille siitä, ettei direktiiviä ollut pantu täytäntöön.

Ennakkoratkaisumenettelyssä korostettiin, että Espanja ei ollut perustanut muuta

17 — Niiden takeiden yhteensovittamisesta samanveroisiksi, joita jäsenvaltioissa vaaditaan perustamissopimuksen 58 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuilta yhtiöiltä niiden jäsenten sekä ulkopuolisten etujen suojaamiseksi 9 päivänä maaliskuuta 1968 annettu ensimmäinen neuvoston direktiivi 68/151/ETY (EYVL L 65, s. 8).

18 — Em. asiassa Marleasing annetun tuomion 13 kohta. Curtin, D., "Directives: the effectiveness of judicial protection of individual rights", julkaisussa *Common Market Law Review*, 1990, s. 709–739, erityisesti s. 724: "In Marleasing, the end result was that the Spanish tribunal was obliged to interpret the provisions of the Spanish Civil Code in a manner so as to preclude a declaration of nullity of a public limited company based on a ground different from those set out in Article 11 of the (unimplemented) first Company Directive. This means in effect that the obligation contained in a directive is placed on private parties, albeit after having been transformed, via judicial interpretation, into one of national law. In practice, this clever judicial strategy achieves, where the national law is at all open to interpretation, the same result as if a particular provision of that directive could be recognized as enjoying horizontal direct effects. In this manner, 'horizontal' rights which are enshrined in directives can have the force of law as between individuals without a specific domestic legislative process and the primacy of Community law is assured".

19 — Ks. yhteisöjen tuomioistuimen tietokanta DEC-NAT, viite dos-Cour QP/01853-P1.

20 — Em. asiassa Wagner Miret annetun tuomion 22 kohta.

21 — Työntekijöiden suojaa työnantajan maksukyvyttömyystilanteessa koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 20 päivänä lokakuuta 1980 annettu neuvoston direktiivi 80/987/ETY (EYVL L 283, s. 23), sellaisena kuin se on muutettuna 2.3.1987 annetulla neuvoston direktiivillä 87/164/ETY (EYVL L 66, s. 11).

palkkaturvajärjestelmää kuin FOGASAn, jonka tarjoama turva ei kattanut tätä henkilöstöryhmää heidän vaatiessaan yrityksen maksukyvyttömyyden vuoksi maksamatta jääneitä palkkojaan. Koska direktiivissä 80/987 jätetään jäsenvaltioille harkintavaltaa, yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että johtavalla henkilöstöllä ei ollut oikeutta vedota kyseiseen säädökseen vaatiakseen palkkasaatavien maksamista muita työntekijäryhmiä varten perustetulta palkkaturvajärjestelmältä. Tribunal Superior de Justicia de Cataluña hylkäsi vaatimuksen 16.2.1994 antamallaan tuomiolla vapauttaen FOGASAn vastuusta, mutta myönsi valittajalle oikeuden nostaa vahingonkorvauskanne toimivaltaisessa tuomioistuimessa valtiota vastaan. [22]

28. Asiassa Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores annetussa tuomiossa [23] piti antaa ratkaisu siitä, oliko siinä tapauksessa, että direktiiviä 93/13/ETY [24] ei ollut pantu määräajassa täytäntöön kansallisessa oikeudessa, mahdollista arvioida viran puolesta Barcelonan siviilituomioistuimen toimivallan puuttumista, kun toimivalta oli annettu sopimuslausekkeella, jota kyseinen tuomioistuin itse piti direktiivissä tarkoitetulla tavalla kohtuuttomana. Yhteisöjen tuomioistuin yhtyi julkisasiamies Saggion erinomaiseen ratkaisuehdotukseen, jonka 27–37 kohdassa tutkitaan perinpohjaisesti tätä arkaluonteista kysymystä, ja vastasi tähän myöntävästi todeten, että "direktiivin mukaisen tulkinnan" vaatimus edellyttää erityisesti sitä, että kansallinen tuomioistuin *asettaa etusijalle sellaisen kansallisen oikeuden säännöksen, jonka avulla se voi viran puolesta olla hyväksymättä toimivaltaa, joka sille annetaan kohtuuttomalla sopimusehdolla.*

Riidanalaisella sopimusehdolla annettiin yrityksen kotipaikan tuomioistuimelle yksinomainen toimivalta tutkia ostomyyntisopimuksen soveltamiseen liittyvät riidat. Direktiivi 93/13 saatettiin osaksi kansallista oikeutta määräajan päättymisen jälkeen, ja sillä välin sovellettiin kuluttajansuojaa koskevia voimassa olleita säännöksiä, joissa ei säädetty nimenomaisesti siitä, että kohtuuttomien sopimusehtojen mitättömyyteen voitaisiin vedota viran puolesta, ilman että Espanjan oikeudessa olisi kuitenkaan oikeudellista perustaa, johon perustuisi tuomioistuimen toimivalta antaa ratkaisu mitättömyydestä, ellei kyseessä ole asianosaisen tuomioistuin. Yhteisöjen tuomioistuin täsmensi kuitenkin espanjalaistuomioistuimelle, että sen pitäisi viran puolesta kieltäytyä hyväksymästä toimivaltaa riidan ratkaisemiseen, kun toimivalta on annettu sille tällä tavoin. [25] Kyseinen espanjalainen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

22 — Ks. yhteisöjen tuomioistuimen tietokanta DEC-NAT, viite dos-Cour QP/02395-P1.

23 — Yhdistetyt asiat C-240/98–C-244/98, Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores, tuomio 27.6.2000 (Kok. 2000, s. I-4941, 32 kohta).

24 — Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5 päivänä huhtikuuta 1993 annettu neuvoston direktiivi 93/13/ETY (EYVL L 95, s. 29).

25 — Craig, P. ja Búrca, G., *EU Law. Text, cases and materials*, Third Edition, Oxford University Press, s. 219: "This ruling does not declare that the Spanish court must decline jurisdiction by reading national law in the light of the Directive's requirements, but it certainly encourages the national court to do this, by indicating that is should 'favour' that interpretation if it is possible. And while such an interpretation of national law would not impose any legal obligation on Océano, it would deprive that company of any possible existing right under national law to enforce the consumer contract before the Barcelona court. While the defendant would not himself or herself have to 'invoke' the right (since the defendant might well not appear before a court outside his or her domicile) that party would benefit from the terms of the directive even though it was not implemented, and the plaintiff company would suffer a legal disadvantage"; ja Stuyck, J., *Common Market Law Review*, 38, s. 719–737, erityisesti s. 737: "Océano means a further step in the Court's case law on the role of the national judge in applying Community law, by construing a duty for the national courts to invoque of their own motion the unfair character – — of a jurisdiction clause".

sovelsi 14.7.2000 antamassaan määräyksessä sanatarkasti yhteisöjen tuomioistuimen tuomiota ja katsoi olevansa toimivaltainen valvomaan viran puolesta sopimuslausekkeen kohtuuttomuutta ja epäämään siten vaatimuksen sillä perusteella, että kyseinen lauseke, jolla riitojen ratkaisu annettiin Barcelonan tuomioistuimen tehtäväksi, oli kohtuuton, sekä lisäsi, että tämä mitättömyys merkitsi sitä, että vastaajan kotipaikan tuomioistuimet olivat toimivaltaisia ratkaisemaan asian. [26]

29. "Yhdenmukaista tulkintaa" koskeva velvollisuus ei koske ainoastaan ennakkoratkaisumenettelyjä, kuten edellä esitettyjen esimerkkien perusteella voitaisiin ajatella. Asiassa komissio vastaan Italia annetussa tuomiossa [27] korostettiin, että mikäli jäsenvaltion todetaan jättäneen yhteisön oikeuden mukaiset velvoitteensa noudattamatta, tämä *merkitsee kyseisen jäsenvaltion sekä lainkäyttö- että hallinnollisten viranomaisten kannalta ensinnäkin sitä, että yhteisön oikeuden kanssa ristiriidassa olevan verovapausjärjestelyn soveltaminen on kiellettyä, ja toisaalta sitä, että niillä on velvollisuus toteuttaa kaikki tarpeelliset toimenpiteet yhteisön oikeuden täyden vaikutuksen varmistamiseksi.*

30. Eräissä muissa tapauksissa yhteisöjen tuomioistuin ei ole antanut kansalliselle tuomioistuimelle tarkkoja menettelyohjeita vaan viitannut siihen, mikä olisi helpoin tapa saavuttaa direktiivillä tavoiteltu päämäärä.

31. Yhteisöjen tuomioistuin totesi asiassa Pafitis ym. antamassaan tuomiossa, [28] että kansallinen säännös, jonka mukaan velkaantumisen takia poikkeuksellisessa tilanteessa olleen osakeyhtiömuotoisen pankin pääoman korottamisesta voitiin päättää hallinnollisessa menettelyssä ilman yhtiökokouksen päätöstä, oli ristiriidassa direktiivin 77/91/ETY [29] 25 artiklan kanssa, jolla pyritään takaamaan vähimmäissuoja osakkeenomistajille kaikissa jäsenvaltioissa.

Pääasian kohteena olleessa riidassa asianosaisina olivat yhtäältä osakeyhtiömuotoinen pankki ja sen uudet osakkeenomistajat ja toisaalta vanhat osakkeenomistajat, jotka riitauttivat sekä yhtiöjärjestyksen muutoksen, jonka nojalla pääoman korotus oli mahdollinen, vedoten siihen, että kyseessä oli väliaikaisen asioidenhoitajan päätös, ilman että yhtiökokousta olisi kutsuttu koolle, että osakejakauman. Lisäksi he vaativat myöhemmin tehtyjen kolmen pääomankorotuksen julistamista mitättömiksi. Oikeudenkäynnin myöhempien vaiheiden vuoksi ei ole mahdollista tarkastella sitä, miten tämän tuomion perusteella olisi menetelty. [30]

26 — Ks. yhteisöjen tuomioistuimen tietokanta DEC-NAT, viite dos-Cour QP/03748-P1.

27 — Asia C-101/91, komissio v. Italia, tuomio 19.1.1993 (Kok. 1993, s. I-191, 24 kohta). Ks. myös asia 48/71, komissio v. Italia, tuomio 13.7.1972 (Kok. 1972, s. 529, Kok. Ep. II, s. 19, 7 kohta).

28 — Asia C-441/93, Pafitis ym., tuomio 12.3.1996 (Kok. 1996, s. I-1347, 60 kohta).

29 — Niiden takeiden yhteensovittamisesta samanveroisiksi, joita jäsenvaltioissa vaaditaan perustamissopimuksen 58 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuilta yhtiöiltä niiden jäsenten sekä ulkopuolisten etujen suojaamiseksi osakeyhtiöitä perustettaessa sekä niiden pääomaa säilytettäessä ja muutettaessa, 13 päivänä joulukuuta 1976 annettu toinen neuvoston direktiivi 77/91/ETY (EYVL L 26, s. 1).

30 — Tässä yhteydessä ennakkoratkaisukysymyksen esittänyt kansallinen tuomioistuin luopui yhteisöjen tuomioistuimen esittämästä tulkinnasta ja hylkäsi kanteen (DEC-NAT -tietokanta, dos-Cour QP/02610-P1). Asiaa muutoksenhaun yhteydessä tutkinut kreikkalaistuomioistuin esitti uuden ennakkoratkaisukysymyksen (dos-Cour QP/03745-P1), joka peruutettiin asianosaisten luopumisen vuoksi. Näin ollen yhteisöjen tuomioistuimella ei ollut mahdollisuutta antaa ratkaisua ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kapinoinnista.

32. Asiassa Ruiz Bernáldez [31] kysymykset oli esitetty liikenneonnettomuuden aiheuttanutta päihtynyttä kuljettajaa vastaan käydyssä rikosoikeudenkäynnissä. Kansallinen tuomioistuin määräsi hänet maksamaan aiheutuneet omaisuusvahingot, mutta vapautti hänen vakuutusyhtiönsä kaikista vahingonkorvausvelvoitteista moottoriajoneuvojen käyttöä ja liikennöimistä koskevaan vastuuvakuutukseen liittyvän kansallisen lainsäädännön perusteella, sillä sen mukaan vahinkoja ei korvattu, mikäli asianomainen henkilö ajoi ajoneuvoa päihtyneenä.

Yhteisöjen tuomioistuin tulkitsi siinä yhteydessä direktiivejä 72/166/ETY [32] ja 84/5/ETY [33] siten, että kun otetaan huomioon tavoiteltu suojelupäämäärä, pakollisessa autovakuutuksessa on hyväksyttävä se, että ajoneuvon aiheuttaman onnettomuuden uhreille korvataan kaikki heidän kärsimänsä henkilö- ja omaisuusvahingot, ja että pakollista vakuutusta koskevassa sopimuksessa ei voida määrätä, että tietyissä tapauksissa ja erityisesti ajoneuvon kuljettajan oltua päihtynyt vakuutuksenantajan ei tarvitse korvata vakuutetulla ajoneuvolla kolmansille aiheutettuja henkilö- ja omaisuusvahinkoja. Kansalliselle tuomioistuimelle esitettiin siten, että yhtiön oli huolehdittava uhreista, vaikka kansallisessa lainsäädännössä ei säädetty tästä. [34] Audiencia Provincial de Sevilla noudatti asiaa ratkaistessaan yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisua ja määräsi 30.4.1996 tekemällään päätöksellä vakuutusyhtiön korvaamaan Ruiz Bernáldezin päihtyneenä aiheuttamasta onnettomuudesta koituneet vahingot. [35]

33. Asiassa Draehmpaehl annetussa tuomiossa [36] todettiin, että sellaiset kansalliset säännökset ovat direktiivin 76/207/ETY [37] vastaisia, joiden mukaan muista kansallisista siviili- ja työoikeuden säännöksistä poiketen työhönotossa tapahtuneen sukupuoleen perustuvan syrjinnän vuoksi maksettavan vahingonkorvauksen enimmäismäärä on kolmen kuukauden palkka hakijalle, jos osoitetaan, että hän olisi muussa tapauksessa saanut kyseisen työpaikan, tai usean hakijan vaatiessa vahingonkorvausta kuuden kuukauden palkka. Miespuolinen työntekijä oli vastannut lehdessä julkaistuun naisille osoitettuun työpaikkailmoitukseen, eikä yritys ollut vastannut hänelle eikä palauttanut hänen toimittamiaan asiakirjoja. Hän kääntyi tuomioistuimen puoleen väittäen olleensa

31 — Asia C-129/94, Ruiz Bernáldez, tuomio 28.3.1996 (Kok. 1996, s. I-1829, 24 kohta).

32 — Moottoriajoneuvojen käyttöön liittyvän vastuun varalta otettavaa vakuutusta ja vakuuttamisvelvollisuuden voimaansaattamista koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 24 päivänä huhtikuuta 1972 annettu neuvoston direktiivi 72/166/ETY (EYVL L 103, s. 1).

33 — Moottoriajoneuvojen käyttöön liittyvän vastuun varalta otettavaa vakuutusta koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 30 päivänä joulukuuta 1983 annettu toinen neuvoston direktiivi 84/5/ETY (EYVL 1984, L 8, s. 17).

34 — Tridimas, T., "Black, white and shades of grey: horizontality of directives revisited", julkaisussa *Yearbook of European Law*, 21, 2001–2002, s. 327–354, erityisesti s. 352: "Bernáldez causes problems. It is clear that the insurance directives were relied upon to impose an obligation on a third party, i.e. the insurance company, which was not represented in the proceedings. The Court expressly held that Article 3(1) of the First Directive precludes an insurer from being able to rely on statutory provisions or contractual clauses to refuse to compensate third-party victims of an accident caused by the insured vehicle. How can this be distinguished from horizontal direct effect? The answer is with difficulty".

35 — Ks. yhteisöjen tuomioistuimen tietokanta DEC-NAT (dos-Cour QP/02722-P1).

36 — Asia C-180/95, Draehmpaehl, tuomio 22.4.1997 (Kok. 1997, s. I-2195, 37 ja 43 kohta).

37 — Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annettu neuvoston direktiivi 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40).

pätevin hakija ja tulleensa syrjityksi. Koska ennakkoratkaisutapaus oli niin selkeä, se jätti kuitenkin Hampurin Arbeitsgerichtille useita vaihtoehtoja. [38]

34. Antaessaan ratkaisun direktiivistä 86/653/ETY [39] asiassa Bellone antamassaan tuomiossa [40] yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että kansallista lainsäädäntöä, jonka mukaan edustussopimuksen pätevyyden edellytyksenä on se, että kauppaedustaja on merkitty erityiseen rekisteriin, on direktiivin vastainen. Italian lainsäädännössä vaadittiin kauppaedustajan merkitsemistä kauppakamarin rekisteriin, minkä lisäksi myös sopimuksen pätevyys edellytti rekisterimerkintää, jolloin sellaisella kauppaedustajalla, jota ei ollut merkitty rekisteriin, ei ollut minkäänlaista oikeussuojaa etenkään edustussuhteiden lakattua osapuolten kesken. Riita koski korvausvaatimusta, jonka kauppaedustaja oli esittänyt kyseisen yrityksen kanssa tehdyn edustussopimuksen päätyttyä. Julkisasiamies Saggio katsoi asiassa Océano Grupo Editorial antamassaan ratkaisuehdotuksessa, että yhteisöjen tuomioistuin oli todennut sovittamattoman ristiriidan kansallisen oikeuden ja kyseisen direktiivin välillä, mistä syystä oli mahdotonta päästä "yhdenmukaiseen tulkintaan", mistä syystä se totesi, että ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin oli velvollinen olemaan soveltamatta kansallisen oikeusjärjestyksensä säännöstä. [41]

35. Asiassa Centrosteel annetussa tuomiossa [42] ratkaistiin asia, jota voidaan pitää edellisen asian jatkeena. Toinen italialaistuomioistuin, joka piti lähtökohtana sitä, että koska oikeuskäytännössä ei ole tunnustettu direktiiveille horisontaalista välitöntä oikeusvaikutusta, se ei voinut jättää kansallista oikeussääntöä soveltamatta, tiedusteli yhteisöjen tuomioistuimelta, oliko Italian lainsäädäntö, jossa velvoitettiin kauppaedustajan merkitsemistä erityiseen rekisteriin ja jonka mukaan rekisteröimättömän kauppaedustajan tekemät edustussopimukset olivat mitättömiä, ristiriidassa sijoittautumisvapautta ja palvelujen tarjoamisen vapautta koskevien perustamissopimuksen määräysten kanssa, koska niiden välittömästä sovellettavuudesta ei ole epäilyksiä. Ennakkoratkaisumenettely ratkaistiin siten, että ennakkoratkaisupyynnön esittäneelle tuomioistuimelle esitettiin tunnettu kansallisen oikeuden "yhdenmukaista tulkintaa" koskeva näkemys, jotta

38 — Ks. ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen DEC-NAT -tietokanta (dos-Cour QP/02961 P). Arbeitsgericht Hamburg velvoitti vastaajana olevan yrityksen, joka ei ollut edustettuna yhdessäkään käsittelyssä, maksamaan 11 100 Saksan markkaa. Vaikka Saksan tuomioistuimen 29.4.1998 päivättyä ratkaisua ei ole perusteltu, mikä tuntuu olevan tapa tämankaltaisissa oikeudenkäynneissä, on oletettava, että määrä vastaa kantajan menettämää kolmen ja puolen kuukauden palkkaa. Ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen toimittamien tietojen mukaan ratkaisusta ei valitettu.

39 — Jäsenvaltioiden itsenäisiä kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittamisesta 18 päivänä joulukuuta 1986 annettu neuvoston direktiivi 86/653/ETY (EYVL L 382, s. 17).

40 — Asia C-215/97, Bellone, tuomio 30.4.1998 (Kok. 1998, s. I-2191, 18 kohta).

41 — Antaessaan 5.5.1999 tuomionsa Tribunale civile di Bologna katsoi, että edustussopimus oli pätevä ja tehokas osapuolten kesken, hyväksyi Bellonen vaatimuksen ja määräsi yrityksen suorittamaan hänelle kyseiset saamiset. Se totesi tuomionsa perusteluissa, että kansallisen lainsäädännön mukainen seuraamus siitä, että edustajaa ei ole merkitty rekisteriin, eli edustussopimuksen mitättömyys oli ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa; että ristiriitatilanteessa yhteisön oikeus on etusijalla jäsenvaltioiden lainsäädäntöön nähden; ja että yhteisöjen tuomioistuimen antamilla tuomioilla on välitön oikeusvaikutus, mistä syystä se katsoi, että kansallista lainsäädäntöä, jossa asetettiin kyseisen sopimuksen pätevyyden edellytykseksi se, että edustaja oli ensin merkitty rekisteriin, ei voitu soveltaa (dos-Cour QP/03475-P1). Lisäksi voidaan todeta, että yhteisöjen tuomioistuimen DEC-NAT-tietokannassa on useita Corte di Cassazionen ratkaisuja, joilla on kumottu alempien tuomioistuinten tuomioita, joilla oli hylätty kauppaedustajien edustussopimukseen perustuvien saamisten maksuvaatimukset sillä perusteella, että heitä ei ollut merkitty rekisteriin. Ks. 15.5.1999 (dos-Cour IA/18784-A); 18.3.2002 (dos-Cour IA/22741-A) ja 17.4.2002 (dos-Cour IA/22749-A) annetut tuomiot.

42 — Em. asiassa Centrosteel annettu tuomio.

saavutettaisiin direktiivin 86/653 tavoite, eikä primäärioikeutta ryhdytty tulkitsemaan. Sekä julkisasiamies Jacobsin ratkaisuehdotuksen 5 kohdassa että yhteisöjen tuomioistuimen tuomion 17 kohdassa kiinnitettiin huomiota siihen, että Corte di Cassazione näytti jo muuttaneen oikeuskäytäntöään asiassa Bellone annetun tuomion seurauksena, ja arvioitiin, että rekisteriin merkitsemistä koskevan velvoitteen noudattamatta jättäminen ei enää aiheuttanut edustussopimuksen mitättömyyttä.

36. Tästä oikeuskäytännön kehityksestä poikkeaminen merkitsisi vakavaa taantumista siinä, miten yhteisön oikeuden ensisijaisuuden periaate ymmärretään, ja sillä vaarannettaisiin yhteisöjen tuomioistuimen arvovalta vaatia yhteisön oikeussääntöjen yhtenäistä tulkitsemista Euroopan unionin alueella, minkä lisäksi sillä heikennettäisiin kansallisten tuomioistuinten ja erityisesti niiden tuomioistuinten, jotka ovat noudattaneet kansallisen oikeuden "yhdenmukaiseen tulkintaan" liittyvien ennakkoratkaisujen ohjeita, luottamusta niiden harjoittaessa tehtäviään yhteisön lainkäyttöeliminä.

Cicero [43] totesi, että meitä viehättää eniten se, että lisäämme osaltamme ihmislajin voimavaroja, ja me pyrimme turvaamaan ja rikastamaan ihmisten elämää neuvoillamme ja ponnistuksillamme. Meitä innostaa tähän sama ihmisluonne: seuraamme parhaiden yksilöiden käyttäytymistä emmekä kiinnitä huomiota merkkeihin, jotka merkitsevät perääntymistä ja saavat perääntymään ne, jotka ovat jo etulinjassa.

37. Asiassa Arcaro annetussa tuomiossa [44] todettiin kuitenkin vastauksena toiseen Italiasta tulleeseen ennakkoratkaisukysymykseen, että yhteisön oikeudessa ei ole sellaista välinettä, joka sallisi sellaisten kansallisten säännösten poissulkemisen, jotka ovat ristiriidassa direktiivin säännöksen kanssa, kun tähän säännökseen ei voida vedota kansallisessa tuomioistuimessa; se totesi myös, että kansallisen tuomioistuimen velvollisuutta viitata direktiivin sisältöön tulkitessaan asiaan liittyviä kansallisen oikeuden säännöksiä rajoitetaan silloin, kun tämän tulkinnan perusteella voidaan vedota yksityistä vastaan velvoitteeseen, josta säädetään täytäntöönpanemattomassa direktiivissä tai sitä suuremmalla syyllä silloin, kun tällainen tulkinta johtaa siihen, että näiden säännösten vastaisesti toimiville henkilöille syntyy rikosoikeudellinen vastuu.

38. Toisin kuin tietyt huomautuksiaan esittäneet jäsenvaltiot ovat väittäneet, näitä asiassa Arcaro annetussa tuomiossa esitettyjä toteamuksia ei kuitenkaan voida ilman muuta ulottaa nyt käsiteltäviin asioihin seuraavista syistä:

Ensinnäkään oikeudenkäynnissä, jossa Arcaro oli asianosaisena, ei ollut vastakkain kaksi yksityishenkilöä, vaan hän oli syytet-

43 — Cicero, De Republica.

44 — Asia C-168/95, Arcaro, tuomio 26.9.1996 (Kok. 1996, s. I-4705, 42 ja 43 kohta).

tynä rikosoikeudenkäynnissä. Siinä yhteydessä piti siten välttää se, että jäsenvaltio, joka ei ollut täyttänyt velvollisuuttaan mukauttaa lainsäädäntönsä direktiiveihin 76/464/ETY [45] ja 83/513/ETY, [46] saisi laiminlyöntinsä perusteella etuja ja määräisi rikosoikeudenkäynnissä rangaistuksen yrittäjälle, joka oli rikkonut joitakin sen säännöksiä. Yhteisöjen tuomioistuin totesi joka tapauksessa, että kansallisen tuomioistuimen velvollisuutta noudattaa direktiivin sisältöä kansallista oikeussääntöä tulkitessaan rajoittavat yhteisön oikeusjärjestyksen yleiset oikeusperiaatteet, erityisesti oikeusvarmuuden ja taannehtivuuskiellon periaate, varsinkin silloin, mikäli sen perusteella voisi syntyä rikosoikeudellinen vastuu. [47]

Toiseksi asiaan Arcaro liittyvät olosuhteet ja Punaisen Ristin työntekijöiden vireille panemiin riitoihin liittyvät olosuhteet poikkeavat huomattavasti toisistaan, koska ensin mainitussa tapauksessa Italian lainsäätäjä oli ainoastaan pannut yhteisön lainsäädännön puutteellisesti täytäntöön, kun Saksassa on puolestaan annettu erityinen laki direktiivin 93/104 täysimääräiseksi täytäntöönpanemiseksi, ja sen 3 §:ssä toistetaan virheettömästi yhteisön säädöksen 6 artiklan 2 kohta, kun siinä vahvistetaan viikoittaisen työajan enimmäiskestoksi 48 tuntia.

39. Toisin kuin Saksan hallitus väittää, kyse ei siis ole siitä, että mikäli työaikalain 7 §:n 1 momentin 1 kohdan a alakohtaa ei sovellettaisi, kansallinen tuomioistuin olisi tilanteessa, jossa oikeusaukko velvoittaisi sen määräämään velvoitteita yrittäjälle direktiivin 93/104 perusteella, koska se voisi yksinkertaisesti turvautua samaan kansalliseen säädökseen sisältyvään toiseen säännökseen, joka on annettu kyseisten yhteisön säännösten täytäntöönpanemiseksi [48] ja joka vastaa

45 — Tiettyjen yhteisön vesiympäristöön päästettyjen vaarallisten aineiden aiheuttamasta pilaantumisesta 4 päivänä toukokuuta 1976 annettu neuvoston direktiivi 76/464/ETY (EYVL L 129, s. 23).

46 — Kadmiumpäästöjen raja-arvoista ja laatutavoitteista 26 päivänä syyskuuta 1983 annettu neuvoston direktiivi 83/513/ETY (EYVL L 291, s. 1).

47 — Asia 14/86, Pretore de Salò, tuomio 11.7.1987 (Kok. 1987, s. 2545, Kok. Ep. IX, s. 111, 20 kohta) ja asia 80/86, Kolpinghuis Nijmegen, tuomio 8.10.1987 (Kok. 1987, s. 3969, 13 kohta).

48 — Oikeuskirjallisuudessa on esitetty jossain määrin samansuuntaisia näkemyksiä. Ks. esim. Faro, S, "la Cassazione torna a pronunciarsi sull'efficacia diretta 'orizzontale' delle direttive comunitarie", julkaisussa *Rivista italiana di diritto pubblico comunitario*, 1998, s. 1398–1407, erityisesti s. 1403 ja 1404: "la previsione di questo obbligo [interpretare la norma nazionale in coerenza con quella contenuta in una directiva comunitaria] comporta, di fatto, il riconoscimento di un effetto orizzonatle 'indiretto' delle direttive, indirecto in quanto la norma che trova applicazione al rapporto tra i privati è, in ogni caso, la norma nazionale"; Tesauro, G., *Diritto Comunitario*, terza edizione, CEDAM, 2003, s. 162–184, erityisesti s. 180: "I risultati pratici cui si previene con l'obbligo di interpretare il diritto nazionale in modo conforme alla norma di una directiva – — non sono molto diversi da quelli che si realizzerebbero con l'affermazione pura e semplice dell'effetto orizzontale e verticale. Non e caso, dunque, la Corte ha talvolta trasformato il problema della portata dell'effetto directo della directiva in un problema di interpretazione conforme"; Rodiere, P., "Sur les effets directifs du droit (social) communautaire", julkaisussa *Revue trimestrielle de droit européen*, 27 (4), 1994, s. 565–586, erityisesti s. 577: "L'opération consiste, donc, à substituer une norme de droit national conforme au droit communautaire à celle qui ne l'était pas. La norme à appliquer a un caractère national, le rôle du droit communautaire se borne à en opérer la désignation. Double avantage: peu importe qu'une directive communautaire ne puise créer directement des obligations pesant sur les particuliers, puisque on le demande au droit national"; Timmermans, C. W. A., "Directives: their effect within the national legal systems", julkaisussa *Common Market Law Review*, 16, 1979, s. 533–555, erityisesti s. 551: "I do not exclude the possibility that, once the process of legal review of national law with regard to directives has become common practice, the Court of Justice will accept and even require such review also with regard to directives relating to horizontal relationships"; ja Bach, A., *Juristenzeitung*, 1990, s. 1113: "Die richtlinienkonforme Auslegung ebenso wie die Nichtanwendung gemeinschaftswidriger Normen können dabei erhebliche Auswirkungen auf die Rechte und Pflichten einzelner haben. Objektive Wirkungen sind durchaus auch zu Lasten Privater möglich".

yhteisön lainsäätäjän asettamaa yleisvelvoitetta,[49] jonka mukaan työaika jäsenvaltioissa ei saa ylittää 48:aa tuntia.[50]

Näin ollen olen yhtä mieltä arvioinnista, jonka julkisasiamies Van Gerven esitti asiassa Marleasing[51] antamansa ratkaisuehdotuksen 7 kohdan toisessa kappaleessa ja jonka mukaan kansallisille tuomioistuimille kuuluvalla velvollisuudella tulkita kansallista lainsäädäntöä direktiivin mukaisesti ei ole välitöntä oikeusvaikutusta yksityisten kesken. Sovellettavia säännöksiä ovat päinvastoin kansalliset säännökset itse, joita tulkitaan direktiivin mukaisesti.

40. On mainittava myös kaksi tuomiota, joihin oikeudenkäynnin tässä vaiheessa huomautuksiaan esittäneet osapuolet ovat ahkerasti viitanneet sekä eri näkemyksiensä puolesta että niitä vastaan. Kyseessä ovat asiassa CIA Security International[52] ja asiassa Unilever[53] annetut tuomiot, jotka saattavat olla merkkejä siitä, että yhteisöjen tuomioistuin on kehittänyt oikeuskäytäntöään, joka liittyy siihen, miten kansallisten tuomioistuinten on sovellettava direktiivejä, joita jäsenvaltiot eivät ole noudattaneet, mutta niistä ei ole juurikaan hyötyä ratkaistaessa nyt käsiteltävissä asioissa esitettyä kysymystä.[54]

Näissä kahdessa asiassa kansalliselle tuomioistuimelle vastattiin, että yksityisten oikeussubjektien välisessä oikeudenkäynnissä ei saanut soveltaa kansallista teknistä määräystä, joka oli hyväksytty direktiivin 83/189/ETY[55] 8 ja 9 artiklan vastaisesti, ilman että se olisi ensin annettu tiedoksi komissiolle, mutta yhteisöjen tuomioistuin korosti, että sen asiassa Faccini Dori antamaan tuomioon[56] liittyvä oikeuskäytäntö ei soveltunut kyseiseen tilanteeseen, koska

49 — Julkisasiamies Alber puolsi tällaista ratkaisua asiassa C-343/98, Collino ja Chiappero, jossa annettiin tuomio 14.9.2000 (Kok. 2000, s. I-6659), antamansa ratkaisuehdotuksen 25–31 kohdassa sellaisen tilanteen osalta, jossa kansallinen tuomioistuin arvioi, että kyseessä on yksityishenkilöiden välinen riita. Yhteisöjen tuomioistuin jätti ennakkoratkaisukysymyksiä ratkaistessaan kansallisen tuomioistuimen tehtäväksi tutkia sen, kykenivätkö työntekijät vetoamaan työntekijöiden oikeuksien turvaamista yrityksen tai liikkeen taikka liiketoiminnan osan luovutuksen yhteydessä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 14 päivänä helmikuuta 1977 annetun neuvoston direktiivin 77/187/ETY (EYVL L 61, s. 26) säännöksiin sellaista yhtiötä vastaan, jonka tehtäväksi oli liikkeenluovutuksen yhteydessä annettu yleisten televiestintälaitteiden hallinnointi samaa tehtävää aiemmin hoitaneen valtion laitoksen seuraajana.

50 — Ks. myös ratkaisuehdotus, jonka julkisasiamies Jacobs antoi em. asiassa Centrosteel, 35 kohta, ja ratkaisuehdotus, jonka julkisasiamies Geelhoed antoi asiassa C-62/00, Marks & Spencer, jossa annettiin tuomio 11.7.2002 (Kok. 2002, s. I-6325, 42 kohta).

51 — Mainittu edellä.

52 — Asia C-194/94, CIA Security International, tuomio 30.4.1996 (Kok. 1996, s. I-2201).

53 — Asia C-443/98, Unilever, tuomio 26.9.2000 (Kok. 2000, s. I-7535).

54 — López Escudero, M., "Efectos del incumplimiento del procedimiento de información aplicable a las reglamentaciones técnicas (Directiva 83/189/CEE)", julkaisussa *Revista de Instituciones Europeas*, 1996, s. 839–861, erityisesti s. 861: "los particulares no pueden deducir derecho alguno de actos normativos comunitarios que, como la Directiva 83/189, establecen un procedimiento de información en el seno del cual las Instituciones comunitarias carecen de poder para determinar la compatibilidad con el derecho comunitario de las reglamentaciones nacionales notificadas. Por ello, considero que la utilización del principio del efecto directo para garantizar la efectividad de este tipo de normas comunitarias no es conveniente. El efecto directo no debe ser utilizado jurisprudencialmente para 'enmendar' las deficiencias surgidas en la aplicación de cualquier tipo de normativa comunitaria".

55 — Teknisiä standardeja ja määräyksiä koskevien tietojen toimittamisessa noudatettavasta menettelystä 28 päivänä maaliskuuta 1983 annettu neuvoston direktiivi 83/189/ETY (EYVL L 109, s. 8).

56 — Em. asiassa Faccini Dori annettu tuomio.

direktiivin säännösten rikkominen oli olennainen menettelyvirhe eikä sen säännöksillä luotu yksityisille oikeussubjekteille oikeuksia eikä velvollisuuksia. [57]

41. Se, että direktiivin säännöksen välittömällä oikeusvaikutuksella on seurannaisvaikutuksia sellaisten yksityisten oikeuksiin, jotka eivät kuulu vertikaaliseen suhteeseen, ei myöskään ole ollut esteenä sille, että yhteisöjen tuomioistuin on tunnustanut välittömän oikeusvaikutuksen olemassaolon. Tästä ovat mainioina esimerkkeinä asiassa Fratelli Costanzo annettu tuomio, [58] jossa tulkittiin direktiiviä 71/305/ETY [59] julkiseen urakkasopimukseen liittyneestä tarjouskilpailusta nostetun kumoamiskanteen yhteydessä; [60] asiassa World Wildlife Fund ym. annettu tuomio, [61] jossa oli kyseessä toinen kumoamiskanne, jonka olivat nostaneet useat yksityiset, jotka asuivat lentokenttään rajoittuvilla mailla, sekä kaksi ympäristönsuojelujärjestöä, ja jossa riitautettiin päätös, jolla oli hyväksytty lentokenttärakennelmien uudistamista koskenut hanke; asiassa Smith & Nephew ja Primecrown annettu tuomio, [62] jossa annettiin lääkevalmisteelle direktiivin 65/65/ETY [63] nojalla annetun markkinoille saattamista koskevan luvan haltijalle oikeus vedota kyseisen direktiivin säännöksiin kansallisessa oikeudenkäynnissä riitauttaakseen toimivaltaisen viranomaisen saman säädöksen perusteella yhdelle sen kilpailijoista samalla nimikkeellä patentoitua lääkevalmistetta varten myöntämän luvan pätevyyden; tai äskettäin asiassa Wells annettu tuomio, [64] jossa todettiin, että pelkät kielteiset vaikutukset kolmansien oikeuksiin, vaikka ne olisivat varmoja, eivät ole peruste kieltää yksityistä vetoamasta direktiivin säännöksiin asianomaista jäsenvaltiota vastaan.

42. Olen eri mieltä myös niiden osapuolten kanssa, jotka ovat väittäneet, että ainoastaan yhteisön primäärioikeuden tai enintään asetuksen ensisijaisuuteen voidaan vedota sillä perusteella, että kyseessä on asiassa Simmenthal annetussa tuomiossa [65] tarkoitettu oikeussääntö, sillä tämä erottelu on keinotekoinen ja virheellinen, koska [66] yhteisöjen tuomioistuin hyväksyi kyseisessä tuomiossa sekä perustamissopimuksen määräysten että toimielinten antamien välittömästi sovellettavien säännösten ensisijaisuuden. Sen lisäksi

57 — Em. asiassa Unilever annetun tuomion 50 ja 51 kohta.

58 — Em. asiassa Fratelli Costanzo annettu tuomio.

59 — Julkisia rakennusurakoita koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 26 päivänä heinäkuuta 1971 annettu neuvoston direktiivi 71/305/ETY (EYVL L 185, s. 5).

60 — Em. Tridimas, T., s. 334: "Although [the Court] did not examine specifically the implications of allowing reliance on the directive, it did not consider as impermissible horizontal effect the adverse legal implications that would inevitably flow for the successful tenderer by the annulment of the tendering authority's decision".

61 — Asia C-435/97, World Wildlife Fund ym., tuomio 16.9.1999 (Kok. 1999, s. I-5613, 69–71 kohta).

62 — Asia C-201/94, Smith & Nephew ja Primecrown, tuomio 12.11.1996 (Kok. 1996, s. I-5819, 39 kohta).

63 — Lääkevalmisteita koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä 26 päivänä tammikuuta 1965 annettu neuvoston direktiivi 65/65/ETY (EYVL 1965, 22, s. 369).

64 — Asia C-201/02, Wells, tuomio 7.1.2004 (Kok. 2004, s. I-723, 57 kohta).

65 — Asia 106/77, Simmenthal, tuomio 9.3.1978 (Kok. 1978, s. 629, Kok. Ep. IV, s. 73, 17 kohta).

66 — Ks. Simon, D., *La directive européenne*, Dalloz 1997, s. 95: "l'obligation d'écarter les règles nationales contraires au droit communautaire s'impose au juge national en vertu du principe de primauté, y compris si la norme en cause est dépourvue d'effet direct".

joka kerta, kun on katsottu, että jonkin jäsenvaltion oikeussääntö on ristiriidassa yhteisön säännöksen kanssa, on lähes 40 vuoden ajan toistettu, että yhteisön oikeus on ensisijainen lähteestä riippumatta, olipa kyseessä perustamissopimus,[67] asetus tai direktiivi.[68]

43. Tarkoituksenani ei ole tässä vaiheessa puhua sellaisten täytäntöönpanematta jätettyjen direktiivien horisontaalisen välittömän oikeusvaikutuksen puolesta, jotka täyttävät oikeuskäytännössä asetetut edellytykset. En myöskään pyri rohkaisemaan kansallisia tuomioistuimia soveltamaan kyseisiä säännöksiä, jolloin ne ottaisivat itselleen kansallisen lainsäätäjän tehtäviä.

En voi olla samaa mieltä myöskään niiden kanssa, jotka väittävät, että yksityisten on nyt käsiteltävien asioiden kaltaisessa tapauksessa vaadittava ainoastaan valtiota vastuuseen vahingoista, joita aiheutuu siitä, että ne eivät ole täyttäneet yhteisön oikeuteen perustuvia velvoitteitaan, koska yhteisöjen tuomioistuimen mukaan tämä ratkaisu on toissijainen ja tulee kyseeseen vain tässä tapauksessa, mikäli muita direktiivin 93/104 täytäntöönpanemiseksi annettuja kansallisia säännöksiä ei voida tulkita sen sanamuodon ja päämäärän mukaisesti.

44. Nyt käsiteltävissä asioissa vallitsevissa olosuhteissa yhteisöjen tuomioistuimelle annettu tehtävä taata yhteisön oikeuden yhtenäinen soveltaminen erityisesti sen ennakkoratkaisujen antamiseen liittyvän toimivallan alalla estää sitä jättämästä kansallista tuomioistuinta tilanteeseen, jossa tällä ei ole muuta vaihtoehtoa kuin soveltaa direktiivin 93/104 6 artiklan 2 kohdan sanamuodon tai sen työntekijöiden turvallisuuden, työhygienian ja työntekijöiden terveyden edistämistä koskevan tavoitteen vastaista kansallisen oikeusjärjestyksen säännöstä.[69] [70]

45. Kun siis otetaan huomioon se, että direktiivin 93/104 6 artiklan 2 kohta on selvä, täsmällinen ja ehdoton säännös, joka ei edellytä mitään kansallisen lainsäätäjän toimenpiteitä[71] ja että saksalaistuomioistuin voi turvautua työaikalain muihin säännöksiin

67 — Ks. asia 6/64, Costa v. ENEL, tuomio 15.7.1964 (Kok. 1964, s. 1141, erityisesti s. 1158–1160, Kok. Ep. I, s. 211).

68 — Asia 148/78, Ratti, tuomio 5.4.1979 (Kok. 1979, s. 1629, Kok. Ep. IV, s. 473, 20–24 kohta). Julkisasiamies Van Gerven toteaa asiassa Marleasing antamansa ratkaisuehdotuksen 9 kohdassa seuraavaa: "Koska direktiivi — — kuuluu yhteisön oikeuteen, se on lisäksi lähtökohtaisesti etusijalla kaikkiin kansallisen oikeuden säännöksiin nähden. Tämä pätee erityisesti silloin, kun kyseessä ovat kansalliset säännökset, jotka — — liittyvät direktiivillä säänneltyyn alaan."

69 — Prechal, S., *Directives in European Community Law. A Study of Directives and Their Enforcement in National Courts*, Clarendon Press Oxford, 1995, s. 229: "The domestic courts are here operating within the context of Community law. For this very reason Community law and, specially Article 5 of the Treaty, may not only require them to do something positive but may also stop them if they should transcend the limits of what is considered as acceptable under Community law".

70 — Lenaerts, K., "L'égalité de traitement en droit communautaire. Un principe unique aux apparences multiples", julkaisussa *Cahiers de droit européen*, 1991, s. 3–41, erityisesti s. 38: "Le juge aura généralement tendance à interpréter la norme nationale concernée dans le sens de la directive et de garantir de la sorte l'effet utile de la directive dans les relations entre particuliers"; Morris, P. E., "The direct effect of directives — some recent developments in the European Court –" julkaisussa *The journal of business law*, 1989, toukokuu, s. 233–245, erityisesti s. 241: "if national judiciaries respond positively to this exhortation something approaching horizontal direct effect may be achieved by a circuitous route. The substantive contents of directives could gradually percolate into private legal relationships without the problems which investing directives with horizontal direct effect would bring in its train, most notably the erosion of legal certainty, the risk of a national judicial revolt and the distortion of article 189".

71 — Yhdistetyt asiat C-46/93 ja C-48/93, Brasserie du pêcheur ja Factortame ym., tuomio 5.3.1996 (Kok. 1996, s. I-1029, 22 kohta).

kuin 7 §:n 1 momentin 1 kohdan a alakohtaan, ei ole tarpeen kehottaa työntekijöitä nostamaan vahingonkorvauskannetta valtiota vastaan.

46. Lisättäköön, että kansallisen tuomioistuimen on kansallista täytäntöönpanosäännöstä tulkitessaan otettava huomioon direktiivin 93/104 tavoite suojella työntekijöitä työsuhteen heikompana osapuolena. [72] Yhteisöjen tuomioistuin erotti niin ikään asiassa Unilever antamassaan tuomiossa [73] toisistaan direktiivit, joilla luodaan oikeuksia ja velvollisuuksia, ja direktiivit, joilla ei luoda niitä.

47. Vaikuttaa siten asianmukaiselta, että Arbeitsgericht Lörrachille ehdotetaan, että kun se täyttää yhteisön oikeuteen perustuvia tehtäviään, se seuraisi reittiä, jonka Juzgado de Primera Instancia de Oviedo, Tribunal Superior de Justicia de Cataluña, Juzgado de Primera Instancia n°35 de Barcelona, Audiencia Provincial de Sevilla, Arbeitsgericht Hamburg, Bolognan Tribunale Civile, Italian Corte di Cassazione ja Pretore de Brescia ovat viitoittaneet.

48. Edellä esitetyistä syistä ehdotan yhteisöjen tuomioistuimelle, että se toteaisi, että Saksan työaikalain 7 §:n 1 momentin 1 kohdan a alakohdan kaltainen säännös, jossa sallitaan työpäivän pidentäminen yli kymmeneen tuntiin työehtosopimuksella tai yrityskohtaisella sopimuksella, kun työaikaan kuuluu säännöllisiä ja merkittäviä varallaolojaksoja, on ristiriidassa direktiivin 93/104 6 artiklan 2 kohdan kanssa, kun jäsenvaltio ei ole käyttänyt 18 artiklan 1 kohdan b alakohdan i alakohdassa annettua mahdollisuutta.

Koska Saksan Punaisen Ristin työehtosopimuksen 14 § perustuu kyseiseen 7 §:ään, sitä on näin ollen tulkittava siten, että työntekijöillä, joita se koskee, ei ole velvollisuutta työskennellä enempää kuin keskimäärin 48 tuntia viikossa, kun otetaan huomioon direktiivin 93/104 16 artiklan 2 kohta ja 17 artiklan 4 kohta, jotka koskevat vertailujakson vahvistamista keskiarvoa laskettaessa.

72 — Muutamat kirjoittajat korostavat sitä, että tietyt oikeusjärjestyksen alueet, joihin kuuluu työoikeus ja kuluttajansuojalainsäädäntö ja joilla säännellään yksityisten välisiä suhteita, ovat niin joustavia, että kansallisia oikeussääntöjä voidaan suuremmitta ongelmitta tulkita niitä osaltaan kehittävän yhteisön oikeuden valossa. Ks. Rodríguez Iglesias, G. C. ja Riechenberg, K., "Zur richtlinienkonformen Auslegung (Ein Ersatz für die fehlende horizontale Wirkung?)", *Festschrift für Ulrich Everling*, vol. II, s. 1229: "Es gibt Rechtsgebiete, die so flexibel ausgestaltet sind, dass eine Auslegung der einschlägigen innerstaatlichen Vorschriften im Lichte des Gemeinschaftsrechts ohne größere Schwierigkeiten möglich ist. Ein gutes Beispiel für eine Rechtsgebiet, das in allen Mitgliedstaaten in den letzten Jahren tiefgreifende Änderungen erfahren hat, ist das Arbeitsrecht. Auch jüngere Rechtsgebiete, wie das Verbraucherschutzrecht, dürften für eine solche Rechtsfortbildung offen sein".

73 — Em. asiassa Unilever annettu tuomio.

IV Ratkaisuehdotus

49. Edellä esitetyn perusteella ehdotan jälleen yhteisöjen tuomioistuimelle, että se vastaisi Arbeitsgericht Lörrachin nyt käsiteltävässä asiassa esittämään kolmanteen kysymykseen seuraavasti:

Työajan järjestämistä koskevista seikoista annetun direktiivin 93/104 6 artiklan 2 kohta on selvä, täsmällinen ja ehdoton siinäkin tapauksessa, että jäsenvaltiot tekevät poikkeuksia 16 artiklan 2 kohdassa vahvistetusta vertailujaksosta, minkä lisäksi siinä annetaan yksityisille oikeuksia, joten niihin voidaan vedota kansallisissa tuomioistuimissa, kun jäsenvaltio ei ole pannut sitä asianmukaisesti täytäntöön määräajassa. Kun otetaan kuitenkin huomioon se, että pääasioiden taustalla olevat riidat ovat yksityisten välisiä oikeudenkäyntejä, työntekijät eivät voi vedota kyseisen säännöksen välittömään vaikutukseen.

Saksan työaikalain 7 §:n 1 momentin 1 kohdan a alakohdan kaltainen säännös, jossa sallitaan työpäivän pidentäminen yli kymmeneen tuntiin työehtosopimuksella tai yrityskohtaisella sopimuksella, kun työaikaan kuuluu säännöllisiä ja merkittäviä varallaolojaksoja, on ristiriidassa direktiivin 93/104 6 artiklan 2 kohdan kanssa, kun jäsenvaltio ei ole käyttänyt 18 artiklan 1 kohdan b alakohdan i alakohdassa annettua mahdollisuutta. Koska Saksan Punaisen Ristin toimihenkilöiden, työntekijöiden ja oppisopimusharjoittelijoiden työehtoja koskevan työehtosopimuksen 14 § perustuu kyseiseen 7 §:ään, sitä on näin ollen tulkittava siten, että työntekijöillä, joita se koskee, ei ole velvollisuutta työskennellä enempää kuin keskimäärin 48 tuntia viikossa, kun otetaan huomioon direktiivin 93/104 16 artiklan 2 kohta ja 17 artiklan 4 kohta, jotka koskevat vertailujakson vahvistamista keskiarvoa laskettaessa.